

УДК 342.228+342.25(477.43)“312”

В.М.Напиткін

Сучасний стан розробки і затвердження символіки об'єднаних територіальних громад Хмельницької області

Зазначається, що Закон України “Про добровільне об'єднання територіальних громад”, який набув чинності 5 березня 2015 р., регулює відносини, що виникають у процесі добровільного об'єднання територіальних громад (далі – ОТГ) сіл, селищ, міст.

Підкреслюється, що вказаний закон не вирішує всіх питань, які пов'язані з утворенням та функціонуванням ОТГ. Зокрема, розробка і затвердження символіки ОТГ, а також населених пунктів, що входять до їх складу, регламентується Законом України “Про місцеве самоврядування в Україні” від 21 травня 1997 р. (ст. 22). Відповідні ради самостійно визначають зміст, опис та порядок використання символіки територіальних громад сіл, селищ і міст. Спеціальний Указ Президента України “Про впорядкування геральдичної справи в Україні” від 18 травня 2000 р. не вирішує дану проблему. Тому процес розробки і затвердження гербів та прапорів як самих ОТГ, так і населених пунктів, які їх утворюють, носить неорганізований характер.

Наголошується, що символіка ОТГ – це не лише картинка, це бренд і візитівка новоутвореної територіальної одиниці у всіх сенсах – історичному, територіальному, економічному. Лише там, де до справи підключають фахівців, вдається розробити цілісну систему символів і відзнак ОТГ. Наводяться відповідні приклади з діяльності ОТГ Хмельницької області.

Ключові слова: символіка, геральдика, об'єднана територіальна громада, Хмельницька область.

Територіальна реформа, яка стартувала в Україні 5 лютого 2015 р., після вступу в дію Закону України “Про добровільне об'єднання територіальних громад”, передбачає утворення нових адміністративно-територіальних одиниць – об'єднаних територіальних громад (далі – ОТГ). Відмінна особливість вказаної реформи – об'єднання громад відбувається виключно за ініціативою громадян, які проживають на певній території [8].

Символіка ОТГ – не просто картинка, це певною мірою бренд і візитівка новоутвореної територіальної одиниці у всіх сенсах – історичному, територіальному, економічному і навіть політичному. Адже багато що може сказати іноземцям про саму громаду, і навіть про державу в цілому, герб ОТГ, який розміщений на трасі державного значення. Слід зазначити, що традиція зображати на стелах при в'їзді до міста його герб з'явилася в Україні ще в середині 1960-х рр. Цей герб був своєрідною візитівкою міста [13, с. 126].

Питання творення сучасної територіальної символіки в Україні в цілому, і на Поділлі зокрема, вже має певні історіографічні здобутки. Серед праць,

присвячених даному питанню, в першу чергу назвемо роботи А. Гречила [4-7], Ю. Савчука [26], Я. Іщенко [11-13], С. Трубочанінова [29], довідник В. Напикіна та К. Богатова [18]. Проте символіка новоутворених ОТГ ще не була предметом наукового дослідження.

Мета даного повідомлення – аналіз сучасного стану розробки і затвердження символіки ОТГ на прикладі Хмельницької області.

Стрімкий розвиток сучасної української геральдики актуалізує досліджувану проблему. До того ж, 9 квітня 2015 р. було прийнято Закон України “Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки”. Даний закон передбачає серед іншого перейменування населених пунктів, які носять відбиток радянської ідеології. Виходячи з духу і букви даного закону йдеться і про зміни в гербах, якщо в них відображено комуністичні символи (поєднання серпа і молота, самих чи з п’ятикутною зіркою, символіка компартії або її елементи) [32].

Перед тим, як розпочати аналізувати поставлену проблему, варто конспективно нагадати про спроби упорядкування подільської територіальної і міської символіки в минулому. Так, перший керівник Гербового відділення Департаменту герольдії Сенату барон Б. Кене склав правила прикрашання гербів губерній, областей, градоначальств, міст і садів Російської імперії, які були затверджені імператором Олександром II у 1857 р. [2, с. XXV]. У 1859 р. Б. Кене розробив проєкт нового герба Кам’янець-Подільського. Він усунув зображення орла й залишив лише елементи, що доти були в малому щитку – сонце та хрест. Щит вінчала міська корона з трьома бланками. Однак цей проєкт не отримав офіційного затвердження. У той же час, аналогічний герб, але увінчаний імператорською короною та вписаний у вінок, було у 1880 р. опубліковано у спеціальному виданні Міністерства внутрішніх справ із вказаною датою затвердження як 8 грудня 1856 р. (очевидно, мова йшла про царське усне схвалення нового малюнку герба Російської імперії, в якому на крилах орла подавалися основні так звані “титулні” герби окремих земель, які входили до офіційного імператорського титулу) [5, с. 86].

Подільська територіальна і міська символіка неодноразово змінювалася протягом ХХ ст. Під значним ідеологічним тиском перебувала геральдика радянської доби [29, с. 436]. У 1960-х рр. в СРСР виник феномен локально створених гербів міст. На думку вчених, поява і швидке поширення цієї ініціативи свідчили про запит на інструменти локальної ідентифікації. Хоча в багатьох нових гербах були присутні традиційні радянські символи (серп і молот, шестерня і колос, колба і модель атому), вони поєднувалися зі знаками, що символізували місцеве і національне. Розуміння минулого, сучасного і майбутнього радянського проєкту, яке продемонстрували у своїх символах сотні міст у 1960–1980-х роках, було відмінним від того, що формувалося в центрі [15, с. 118-119].

Процес герботворення у радянській Україні контролювався партійними та радянськими органами, причому на найвищих щаблях республіканської

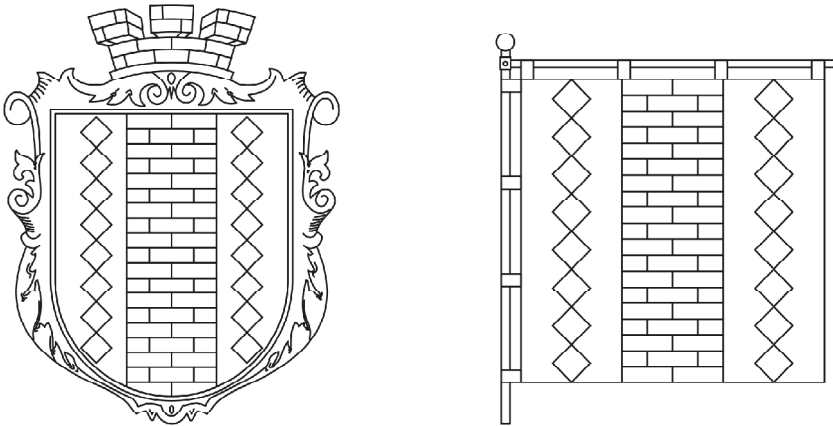
влади [12, с. 14]. Добро на прийняття міських гербів давали міські комітети компартії. За даними Я. Іщенко, лише частину з майже двохсот міських гербів було затверджено рішеннями сесій рад. Як наслідок – більшість гербів радянської доби були створені з порушенням правил геральдики. Автори гербів широко послуговувалися власними вподобаннями, переобтяжували гербове поле численними символами, вигадували якісь особливі знаки, більше схожі на плакатні малюнки [13, с. 126].

Голова Експертної групи Комісії з геральдики Всесоюзного об'єднання колекціонерів-фалеристів Б. Шулевський став автором кількох гербів міст і селищ міського типу Хмельницької області – Дунаївців (затверджено 25 січня 1990 року), Городка (затверджено 23 червня 1989 року), Ярмолинців (затверджено у січні 1991 року), Сатанова (затверджено 23 червня 1989 року) [33]. Зображення були вміщені в традиційну для Європи форму щита – іспанську (з округлою базою), цей щит знаходився на іншому щитові у вигляді картуша. Б. Шулевський назвав цей щит українським [11, с. 169].

Відновлення української державності в Україні стало стимулом для відродження національної символіки. Приймати власну символіку стали не лише міста, а й територіальні громади сіл і селищ, адміністративні утворення – області та райони. Після прийняття Верховною Радою України Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” від 21 травня 1997 р. стало правилом (згідно статті 22), що “зміст, опис та порядок використання символіки територіальних громад сіл, селищ, міст, районів та областей визначаються відповідною радою, згідно із законом” [9]. Однією з перших на Поділлі скористалась наданим законом правом Кам'янець-Подільська районна рада [10; 34].

18 травня 2000 р. Президент України підписав Указ “Про впорядкування геральдичної справи в Україні”. Президент України доручив Кабінету Міністрів України вирішити питання щодо створення Державного геральдичного реєстру України, розробити та подати погоджений із Комісією державних нагород та геральдики проект Концепції розвитку символіки, прапорництва та емблематики Збройних Сил України та інших військових формувань. Місцеvim органам виконавчої влади під час вирішення питань, пов'язаних із запровадженням або реєстрацією символіки, необхідно було “...подавати Комісії державних нагород та геральдики пропозиції з питань затвердження геральдичної експертизи й висновку; враховувати пропозиції цієї Комісії за результатом проведеної експертизи; застосовувати методичні рекомендації з питань геральдики, розроблені Комісією державних нагород та геральдики” [30]. Як зазначає дослідник А. Рудюк, задум був достатньо амбітний, але робота в цьому напрямі велася дуже мляво, тому і досі маємо проблеми із затвердженням символіки на всіх рівнях [25, с. 35].

Варто зазначити, що Комісія державних нагород та геральдики діяла на громадських засадах у Секретаріаті Президента України. Єдиний фахівець із символіки в складі комісії – голова Українського геральдичного товариства А. Гречило – розробив відповідні рекомендації [13, с. 128]. Пізніше методичні

Герб та прапор Наркевицької ОТГ (автори В. Наниткін, А. Ткачук)

рекомендації з питань геральдики і прапорництва для потреб територіальних громад Поділля було складено автором даного повідомлення [16].

Член Комісії державних нагород та геральдики А. Гречило згодом констатував незадовільну роботу цього дорадчого органу. На його думку, геральдична справа перетворилася на некомпетентну чиновницьку самодіяльність [4].

Процес розробки і затвердження гербів та прапорів як самих ОТГ, так і населених пунктів, які їх утворюють, в наш час носить неорганізований характер. Як зазначає дослідниця Я. Іщенко, на сучасному етапі герботворення виявилися і залишилися невирішеними ряд проблем: далеко не всі новоприйняті герби створені без помилок, у них спостерігається порушення основних правил геральдики. Автор наводить багато прикладів окремих недоречностей при передачі змісту геральдичних фігур, або ж неправильного використання колірної гами [13, с. 133].

Часто аматори, які намагаються створювати герби громад, уникають копіткої праці з пошуку об'єднуючої ідеї і зводять її до вульгарного "реалізму". Так, якщо в центральному населеному пункті громади був млин – зображується млин, навколо якого розташовуються ті ж такі колоски. Відкидається цілий пласт можливих тем – легенди, спільність території чи промислів, місцеві орнаменти (вишивка) тощо. На наш погляд, пояснити це можна залишковим радянським сприйняттям поняття герба як "намальованої ідеї".

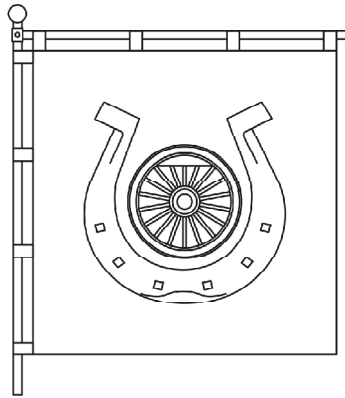
Цікавим випробуванням для фахівців стало створення символіки Наркевицької ОТГ. Необхідно було знайти об'єднуючу ідею для жителів усіх населених пунктів громади. Нарешті спинилися на такому поясненні символіки: зелений колір символізує природу і навколишні поля; срібні ромби на ньому – символ цукру (і водночас інших сіл, що увійшли у громаду); муроване золоте поле символізує Наркевицький цукровий завод, який є осердям місцевої

економіки; водночас цегляна кладка символізує добротний та безпечний дім, яким має стати громада для всіх її жителів. Срібний ряд разом з вертикальними рядами ромбів утворює стилізований сигль “Н” – першу літеру в назві населеного пункту, який є центром громади – Наркевичі. Мурована корона – символ повноцінного місцевого самоврядування. Символіка Наркевицької ОТГ (автори В. Напиткін, А. Ткачук), була прийнята 3 червня 2016 р. [20].

Доволі розповсюдженою помилкою при створенні гербів є намагання відобразити лише кількісний склад громади (колоски, гілочки калини, сніп з певною кількістю колосків). До уваги не береться, що аналогічний герб може мати будь-яка громада з такою ж кількістю населених пунктів. Крім того, будь-яка зміна в складі ОТГ (наприклад, приєднання ще декількох сіл) нівелює саме значення герба. Один із найяскравіших прикладів такого вульгарного трактування є герб Чемеровецької ОТГ, прийнятий 21 квітня 2017 р. [24]. Блязон (опис) великого герба Чемеровецької селищної ради, зокрема, вказує: “золоте сонце – символ життя, енергії, багатства, гостинності, а також, це символ Поділля та Хмельниччини. У сонця 34 промені, які символізують 34 населених пункти Чемеровецької селищної ради. На фоні сонця – пам’ятник Магдебурзькому праву, символ місцевого самоврядування, вказує, що окремі села громади володіли цим правом (селище Чермерівці – 1797 р.; містечко Збриж – 1646 р.; містечко Черче – 1578р.)” [1].

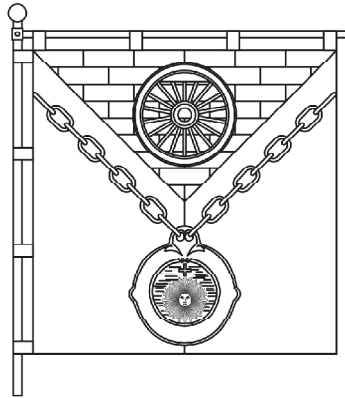
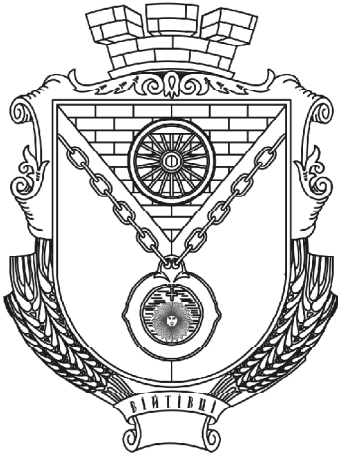
Як відомо, в давніх книгах і епіграфічних пам’ятках символ Поділля зображувався по-різному. Незмінним для подільського герба залишалося Сонце з людським обличчям. А от вираз обличчя Сонця, кількість (від 16 до 26), розміри та форма сонячних променів були різними. З кінця XVIII ст. Кам’янець-Подільський мав на гербі золоте сонце з шістнадцятьма променями [29, с. 426-432]. Тобто Сонце на гербі Чемеровецької громади аж ніяк не можна ідентифікувати із символом Поділля, – у нього немає людського обличчя та довільна кількість променів. Надуманим і абсолютно недоречним є використання зображення пам’ятника Магдебурзькому праву, що був споруджений у 1802 р. на честь повернення цього права місту Києву!

Слід віддати належне Війтовецькій ОТГ за виправлення допущеної помилки. 23 грудня 2016 р. селищна рада затвердила проект герба і прапора ОТГ, автором якого був методист відділу освіти, молоді та спорту, культури та туризму виконавчого комітету Війтовецької селищної ради Волочиського району [23]. Депутатський корпус ОТГ дослухався до критики фахівців і 3 серпня 2017 р. затвердив нову символіку, у створенні якої брали участь як спеціалісти (В. Напиткін, К. Богатов), так і місцеві активісти (А. Береза, Н. Глушак) [19]. Символіка громади має наступне пояснення: Зелений колір над срібною хвилястою базою – символ багатих природних ресурсів, лісів, рік та озер, що знаходяться на території громади. Колесо паровоза – знак того, що розвиток громади тісно пов’язаний із Південно-Західною залізницею. Дуб в геральдиці – символ незламності та довголіття, підкова – символ працелюбності та удачі [19, додаток 2].

Символіка Війтовецької ОТГ

(автори Н. Глушак, А. Береза, К. Богатов, В. Напиткін)

Символіка селища Війтівці (автори В. Напиткін, К. Богатов)

22 грудня 2017 р. було затверджено герб і прапор селища Війтівці (автори В. Напиткін, К. Богатов). Звісно, що символіка головного населеного пункту громади багато в чому перегукується з символікою ОТГ. Символіка селища отримала таке пояснення: Зелений і лазуровий кольори – символ багатих природних ресурсів, лісів, рік та озер. Колесо паровоза – знак того, що розвиток селища тісно пов'язаний із Південно-Західною залізницею; на це ж вказує

мурована глава, що означає будівництво станції. Знак подільського вїта (16-ти променево сонце, вписане в медальйон) вказує на назву селища [21].

“Геральдисти України поклали початок створенню гербу Меджибізької об’єднаної територіальної громади”, – така інформація була винесена в заголовок повідомлення на сайті Державного історико-культурного заповідника “Межибіж” про засідання XXXI зльоту геральдистів України, яке відбулося 3 червня 2016 р. у конференц-залі заповідника [3]. Слід констатувати, що до творення нових гербів історичних міст завжди прикута увага фахівців, щоб не вийшло таких помилок в герботворенні, які було допущено в Кам’янці-Подільському в 2012 р. [5, с. 88]. Свої пропозиції по символіці Меджибізької ОТГ та її населених пунктів В. Напиткін та К. Богатов оформили у вигляді спеціального довідника [17].

Першою ОТГ у Хмельницькій області з повністю затвердженим комплектом символіки стала Берездівська ОТГ. До громади входять 27 сіл, які також отримали свої герби і прапори. Слід зазначити, що процес прийняття символіки у цій найбільш віддаленій від обласного центру місцевості розпочався ще до утворення Берездівської ОТГ [27]. Так, герб і прапор сіл Мирутин та Плоска (автори В. Напиткін, А. Гречило) був затверджений сесією Мирутинської сільської ради 25 вересня 2015 р. [22].

У липні 2015 р. на Кам’янецьчині утворилася Колибаївська ОТГ. За ініціативою сільського голови М. Желізника розпочалася робота над символікою ОТГ та всіх сіл, які до неї входять (Колібаївка, Ходорівці, Смотрич, Острівчани, Княгинин, Вільховець та Червона Чагарівка).

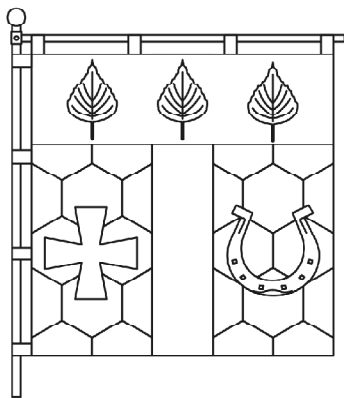
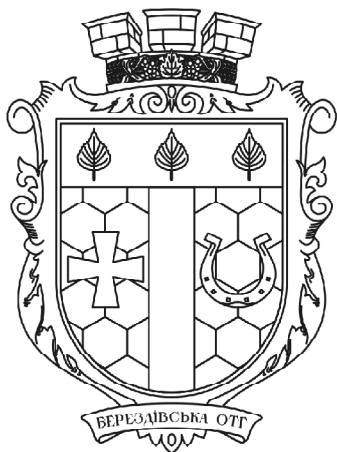
Громада достатньо компактна, вона розташована поряд з древнім Кам’янцем-Подільським, біля каньйону ріки Смотрич. Місцевість, де знаходяться села громади, була заселена хліборобами здавна. Тут знаходять залишки трипільських поселень та давніх городищ [14; 28, с. 106-107; 31].

Саме ці унікальні риси – давня спільна історія і географічне розташування – пропонують відобразити в гербі Колибаївської ОТГ автори В. Напиткін та К. Богатов. Для цієї мети якнайкраще підходить зображення типового трипільського горщика, який супроводжують вгорі і внизу дві золоті балки у вигляді трипільського орнаменту з хвиль-безкінечників. Давнє трипільське поселення існувало на території села Ходорівці. Тому в основу герба села покладений трипільський орнамент, що символізує безкінечність.

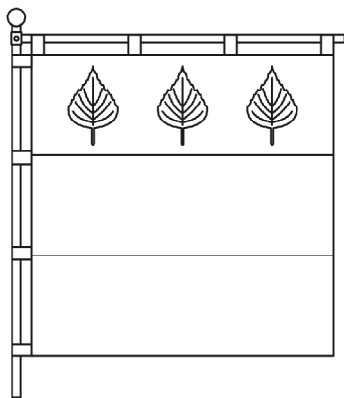
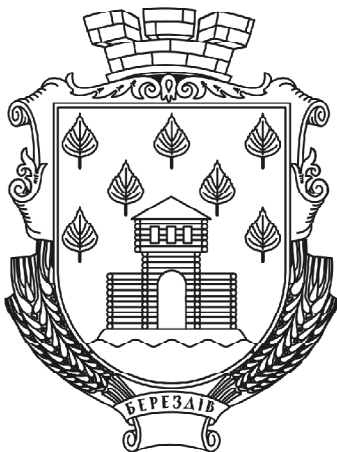
Депутати сільради підказали авторам ідею для гербу Колибаївки. У селі є місцевість з давньою назвою “Графський сад”, яка славилася білими черешнями.

Смотрич – перше село в громаді, якщо в’їжджати в неї після перетину р. Смотрич по мосту, який є найвищим в Україні і має власну назву – “Стрімка лань”. Саме образ лані, що перестрибує через каньйон, покладений в основу проекту герба.

Герби чотирьох сіл відносяться до “називних”. Так, с. Острівчани відоме тим, що тут в давнину була зведена висока годинникова башта. Її було покла-

Символіка Березівської ОТГ (автори О. Руденко, К. Богатов, В. Напиткін)

Символіка села Березів (автори К. Богатов, В. Напиткін)

дено в основу герба: у лазуровому щиті з срібної хвилястої бази виходить зелений острів, на якому золота башта з червоними арками і годинником, супроводжувана по сторонам двома золотими дубовими гілочками в стовп.

В основу герба Вільхівця покладено дві назви села. Вільхові листки означають сучасну назву, плетений трикутник і шестипроменева зірка як елементи герба ордену кармелітів нагадують про початкову назву поселення – Кармаліти.

На гербі села Княгинині в зеленому щиті зображена княжа корона, з якої росте золотий дуб. На гербі Червоної Чагарівки зображено три червоних ростики [27].

Солобовецька громада утворилася 2 червня 2017 р. До її складу увійшло 8 сіл. Майже відразу розпочалася копітка робота по збиранню геральдичної інформації, розробці проектів і підготовці рішень. Солобовецька громада стала третьою в області (після Берездівської і Колибаївської) і першою в Ярмолинецькому районі, яка отримала проекти гербів і прапорів для громади в цілому і всіх сіл, що входять до її складу [27].

Ще три громади на Хмельниччині – Городоцька, Ганнопільська та Волочиська – практично завершили розробку символіки для всіх сіл громад. За участю автора статті аналогічна робота ведеться для громад інших областей. Так, наприкінці 2017 р. затверджена символіка населених пунктів Байковецької ОТГ (Тернопільська область) і розроблені проекти для всіх сіл Іллінецької ОТГ (Вінницька область) [27].

Таким чином, в Хмельницькій області є лише три ОТГ з розробленим або затвердженим комплектом символіки для громади та всіх населених пунктів, що входять до її складу. На жаль, не всі представники місцевого самоврядування розуміють, як необхідно вирішувати проблему створення символіки ОТГ. Лише там, де до справи підключають фахівців, вдається розробити геральдично правильну цілісну систему символів і відзнак ОТГ.

Список використаних джерел і літератури

1. Благон (опис) великого герба Чемеровецької селищної ради. URL: <http://chemerovecka-gromada.gov.ua/simvolika-gromadi-13-42-56-24-10-2017/> (дата звернення 7.12.2017).
2. Винклер фон П.П. Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской Империи, внесенные в Полное Собрание законов с 1649 по 1900 год. Санкт-Петербург: Издание книготорговца Ив. Ив. Иванова, 1899. 312 с.
3. Геральдисти України поклали початок створенню гербу Меджибізької об'єднаної територіальної громади. URL: <http://mezhibozh.com/heraldysty-ukrajiny-poklaly-pochatok-stvorennnyu-herbu-medzhybizkoji-objednanoi-teritorialnoji-hromady/> (дата звернення 2.10.2017).
4. Гречило А. Геральдична справа в Україні: впорядкування чи балаган? // Знак. 2005. Ч. 35. С. 3.
5. Гречило А. Символи Кам'янець-Подільського // Zeszyty Kaliskiego Towarzystwa Przyjacieli Nauk. Kalisz, 2014. Nr 14: Z zagadniec heraldyki i nauk pokrewnych. S. 80-94.
6. Гречило А. Українська міська геральдика. Київ; Львів: УГТ, 1998. 192 с.
7. Гречило А. Українська територіальна геральдика. Київ: Інститут археографії та джерелознавства, 2010. 280 с.
8. Закон України “Про добровільне об'єднання територіальних громад” (Відомості Верховної Ради, 2015, № 13, ст. 91). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/157-19> (дата звернення 11.10.2017).

9. Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні” (Відомості Верховної Ради України, 1997, № 24, ст. 170). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр> (дата звернення 11.10.2017).

10. Зарицький М. Нова символіка – до ювілею // Подільські вісті. 1997. 7 листопада. С. 1.

11. Іщенко Я.О. Геральдична мова й термінологія, основні приписи та наукові поняття // Український історичний журнал. 2008. № 3. С. 162-176.

12. Іщенко Я.О. Символіка та емблематика міських гербів України 60–80-х років ХХ ст.: історико-джерелознавче дослідження. Автореф. дис. ... канд. іст. наук. Київ, 2006. 22 с.

13. Іщенко Я.О. Сучасний стан муніципальної геральдики в Україні: перші здобутки і невирішені проблеми // Український історичний журнал. 2006. №3. С. 125-136.

14. Кржемінський К. Пам’ятки трипільської культури біля м. Кам’янець-Подільського // Хроніка археології та мистецтва. 1930. Ч. 1. С. 68.

15. Манжурич Е.А. Воображаемая преемственность: дореволюционное геральдическое наследие в советской городской символике (1953–1991) // Вестник Пермского университета. История. 2015. Вып. 3 (30). С. 116-122.

16. Напиткін В.М. Методичні рекомендації з питань геральдики і прапорництва. URL: mayorsclub.org.ua/materials/pravyu-geraldyky.doc (дата звернення 2.10.2017).

17. Напиткін В.М., Богатов К.М. Проекти символіки Меджибізької об’єднаної територіальної громади та її населених пунктів: Довідник. Хмельницький: Мельник А.А., 2017. 28 с.; іл.

18. Напиткін В.М., Богатов К.М. Символіка Хмельницької області: Довідник. Хмельницький: Мельник А.А., 2016. 128 с.; іл.

19. Про герб і прапор Війтовецької селищної об’єднаної територіальної громади. Рішення двадцятій (позачергової) сесії селищної ради VII скликання від 3 серпня 2017 року № 100-20/2017.

20. Про герб і прапор Наркевицької територіальної громади. Рішення десятої сесії Наркевицької селищної ради VII скликання від 3 червня 2016 року № 5-10/2016.

21. Про герб і прапор селища Війтівці Волочеського району Хмельницької області. Рішення двадцять сьомої (позачергової) сесії селищної ради VII скликання від 22 грудня 2017 року № 17-27/2017.

22. Про герб і прапор сіл Мирутин, Плоска. Рішення тридцять восьмої сесії сільської ради VI скликання від 25 вересня 2015 року № 1.

23. Про затвердження символіки Війтовецької селищної ради. Рішення чотирнадцятої (позачергової) сесії селищної ради від 23 грудня 2016 року № 12-14 /2016.

24. Про затвердження символіки Чемеровецької об’єднаної територіальної громади. Рішення шостої сесії VII скликання від 21 квітня 2017 року № 11-6/2017.

25. Рудюк А.В. Геральдичне законодавство України // Історія та географія. Збірник наукових праць. Харків, 2015. Вип. 52. С. 31-36.

26. Савчук Ю.К. Міська геральдика Поділля. Вінниця: Континент-ПРИМ, 1995. 143 с.

27. Сайт “Українська геральдика”. URL: <http://www.heraldry.com.ua> (дата звернення 30.11.2017).

28. Сіцинський Ю.Й. Археологічна карта Подільської губернії / упорядник О.Л. Баженов. Кам'янець-Подільський: Оіом, 2004. 136 с.

29. Трубанінов С.В. Територіальна та міська геральдика Поділля: історія та сучасний стан // Освіта, культура і наука на Поділлі: збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський: Оіом, 2011. Т. 18. С. 424-440.

30. Указ Президента України “Про впорядкування геральдичної справи в Україні” №694/2000 від 18 травня 2000 року. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/694/2000> (дата звернення 11.10.2017).

31. Фонди Науково-дослідної археологічної лабораторії Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

32. Шамайда Тарас. Все про декомунізацію. Як працюватиме закон про заборону комуністичної та нацистської пропаганди. URL: <http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/59999/> (дата звернення 11.10.2017).

33. Шулевський Борис Борисович: Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL: http://uk.wikipedia.org/wiki/Шулевський_Борис_Борисович (дата звернення 11.10.2017).

34. Якими мають бути герб і прапор нашого району? // Край Кам'янецький. 1997. 28 жовтня. С. 3.

Valeryi Napytkin

The current state of development and approval of the symbols of the united territorial communities of Khmelnytsky region

It is noted that the Law of Ukraine “On the Voluntary Association of Territorial Communities”, which entered into force on March 5, 2015, regulates relations arising in the process of voluntary association of territorial communities (hereinafter – UTC) of villages, towns and cities.

It is emphasized that this law does not solve all issues related to the formation and functioning of UTC. In particular, the development and approval of the symbols of the UTC, as well as the settlements that make up their membership, is regulated by the Law of Ukraine “On Local Self-Government in Ukraine” of May 21, 1997 (Article 22). The relevant councils independently determine the content, description and use of the symbols of the territorial communities of villages, towns and cities. The special decree of the President of Ukraine “On the regulation of the heraldic cause in Ukraine” of May 18, 2000 does not solve this problem. Therefore, the process of developing and approving the arms and flags of both the UTC itself and the settlements that make them, is unorganized.

It is noted that the symbols of UTC are not only a picture, it is a brand and a visiting card of a new territorial unit in all senses – historical, territorial, economic. Only where experts are involved in the work, it is possible to develop an integral system of symbols and insignia of UTC. Appropriate examples from the activity of the UTC of the Khmelnytsky region are given.

Keywords: *symbolism, heraldry, united territorial community, Khmelnytsky region.*

В. М. Напиткин

**Современное состояние разработки и утверждения символики
объединенных территориальных общин Хмельницкой области**

Отмечается, что Закон Украины “О добровольном объединении территориальных общин”, который вступил в силу 5 марта 2015 г., регулирует отношения, возникающие в процессе добровольного объединения территориальных общин (далее – ОТО) сел, поселков, городов.

Подчеркивается, что указанный закон не решает всех вопросов, связанных с образованием и функционированием ОТО. В частности, разработка и утверждение символики ОТО, а также населенных пунктов, входящих в их состав, регламентируется Законом Украины “О местном самоуправлении в Украине” от 21 мая 1997 г. (ст. 22). Соответствующие советы самостоятельно определяют содержание, описание и порядок использования символики территориальных общин сел, поселков и городов. Специальный Указ Президента Украины “Об упорядочении геральдического дела в Украине” от 18 мая 2000 г. не решает данную проблему. Поэтому процесс разработки и утверждения гербов и флагов как самих ОТО, так и населенных пунктов, которые их образуют, носит неорганизованный характер.

Отмечается, что символика ОТО – это не только картинка, это бренд и визитная карточка новой территориальной единицы во всех смыслах – историческом, территориальном, экономическом. Только там, где к делу подключают специалистов, удастся разработать целостную систему символов и знаков отличия ОТО. Приводятся соответствующие примеры из деятельности ОТО Хмельницкой области.

Ключевые слова: символика, геральдика, объединенная территориальная община, Хмельницкая область.

Одержано 29 грудня 2017 року